Ervaringsrapport Wimpboeren

Praktijkervaringen en aanbevelingen van het PDPO-project Wimpboeren: Waterbewust ondernemen in het stroomgebied van de Wimp

Wimpboeren is een PDPO-project van Boerennatuur Vlaanderen, Hooibeekhoeve en Boerenbond en de steden/gemeenten Geel, Heist-op-den-Berg, Herentals, Herenthout, Olen en Westerlo met de steun van het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling: Europa investeert in zijn platteland.

Inhoud

Inhoud 2
Inleiding - PDPO Wimpboeren 3
Maatregelen en ervaringen 4
Stuwen en peilgestuurde drainage 4
Doelstelling 4
Ervaringen en uitdagingen 4
Kansen 5
Graskruidenbufferstroken (beheerovereenkomst op maat) 7
Doelstelling 7
Ervaringen en uitdagingen 7
Kansen 8
Oppervlakkig inwerken van houtsnippers 11
Doelstelling 11
Ervaringen en uitdagingen 11
Kansen 11
Innovatieve teelten 13
Zonnebloemen 13
Sorghum 14
Maïs – klimboon 15
Voederbieten 16
Granen in combinatie (met vlinderbloemigen) 17
Conclusie 18
Contactgegevens 18

Inleiding - PDPO Wimpboeren

Waterbewust ondernemen komt steeds hoger op de agenda te staan in de huidige klimaatcrisis. Zeker voor landbouwers vormt dat een belangrijk thema, zij worden direct getroffen door een wisselwerking van langere droogteperiodes en hevige regenval.

Het project Wimpboeren zette in op het waterbewust ondernemen in het stroomgebied van de Wimp in de steden/gemeenten Geel, Heist-op-den-Berg, Herentals, Herenthout, Olen en Westerlo. Het project liep van januari 2023 tot en met juni 2025 en werd getrokken door Boerennatuur Vlaanderen in samenwerking met co-promotoren Hooibeekhoeve en Boerenbond met de steun van het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling en de deelnemende steden en gemeenten. Ook partners als Provincie Antwerpen, Vlaamse Landmaatschappij, Vlaamse Milieumaatschappij, Bekkensecretariaat Netebekken, Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete, Regionaal Landschap Rivierenland en Pidpa werden betrokken als stuurgroeppartners.

Via diverse maatregelen werd gezocht naar manieren om droogte- en wateroverlastproblematieken aan te pakken en de bedrijfsvoering van landbouwers klimaatrobuuster te maken. Er werd ingezet op maatregelen zoals regelbare stuwen, peilgestuurde drainage, graskruidenbufferstroken, klimaatrobuuste teelten en het inwerken van houtsnippers. Enerzijds werden maatregelen uitgevoerd bij landbouwers die hiermee aan de slag wilden gaan, anderzijds hebben we sterk ingezet op kennisverspreiding en het creëren van draagvlak door middel van demonstraties en bijeenkomsten.

Met dit ervaringsrapport willen we onze praktijkervaringen delen die we opdeden binnen het project. Door de samenwerkingen met landbouwers en het organiseren van de bijeenkomsten waar telkens veel genetwerkt werd, werd namelijk heel wat praktijkervaring opgebouwd. Door dit rapport willen we de landbouwers een stem geven in hun landbouwgebied en besturen en beleidsmakers aanmoedigen om hier verder mee aan de slag te gaan. Zo kunnen landbouwers verder ondersteund worden bij het bekomen van een klimaatrobuuste landbouw en een klimaatrobuust landschap.

Dit rapport werd opgemaakt in juni 2025 en werd gebaseerd op de context in de tijdsperiode van het project van 2023-2025.

Maatregelen en ervaringen

Stuwen en peilgestuurde drainage

Doelstelling

Water vasthouden waar en wanneer het nodig is, vormt een centrale uitdaging in het kader van toenemende klimaatextremen. Met stuwen en omvorming van bestaande drainage naar peilgestuurde drainage krijgen landbouwers meer controle over de waterhuishouding van hun percelen.

Regelbare stuwen maken het mogelijk om lokaal water op te houden in grachten. Door een constructie in grachten te plaatsen met verstelbare hoogte, kan de gracht water bufferen tot op een gewenste hoogte. Wanneer de nabijgelegen percelen bewerkt dienen te worden in een natte periode, kan de landbouwer de stuw volledig openzetten om water af te voeren uit de gracht en het perceel. In alle andere periodes kan het stuwpeil hoog worden gehouden. Water krijgt meer kans en tijd om te infiltreren in de bodem en de grondwatertafel aan te vullen. Zo wordt droogte uitgesteld in de percelen en kan het water van hevige buien in de zomer beter benut worden. Bovendien verminderen ze door hun buffercapaciteit piekafvoer bij hevige regen en helpen ze zo overstromingen en wateroverlast benedenstrooms te beperken.

Peilgestuurde drainage biedt een aanvulling op klassieke drainagesystemen. De klassieke drainagebuizen worden hierbij aangesloten op een nieuwe verzamel- of moerbuis die uitkomt in een verzamelput met regelbuis. In plaats van continu water af te voeren, kan de landbouwer via deze regelput het peil van de afvoer regelen. De landbouwer kan zijn veld draineren wanneer het nat is en zijn gronden bewerkt dienen te worden, maar nadien kan het water terug vastgehouden worden in de bodem. In plaats van dat het water het hele jaar door wordt afgevoerd, blijft meer water beschikbaar voor de groei van het gewas en wordt de grondwatertafel verder aangevuld.

Ervaringen en uitdagingen

De extreem natte periode 2023-2024 en frustraties over het ruimen van waterlopen leidden tot weinig enthousiasme rond stuwen bij landbouwers. Twee casussen werden uitvoerig bekeken waar landbouwers wel een of meerdere stuwen wensten, maar de voorfinanciering vormt een struikelblok. Er werden geen landbouwers gevonden met een bestaand drainagesysteem dat kon worden omgevormd naar een peilgestuurd systeem.

De ervaringen met stuwen binnen het project Wimpboeren tonen aan dat er een zekere interesse is, maar dat het **draagvlak** onder de meeste landbouwers vandaag beperkt blijft. Vooral in natte perioden, zoals de extreem natte winter van 2023–2024 gevolgd door een zeer nat teeltseizoen in 2024, leeft er veel wantrouwen ten aanzien van maatregelen die water vasthouden. Verschillende landbouwers geven aan dat “wateroverlast moeilijker op te lossen is dan droogte” en vrezen dat stuwen bijdragen aan nattere omstandigheden die hen hinderen in hun bedrijfsvoering. Dat geeft aan dat ze niet voldoende geïnformeerd zijn over de werking van regelbare stuwen en dat zij als landbouwer het beheer hiervan zelf in handen hebben. Met het project hebben we dan ook verder ingezet op infodeling en kennisverspreiding.

Een terugkerende frustratie betreft het **beheer van grachten**. Landbouwers ervaren een gebrek aan duidelijkheid over wie waarvoor verantwoordelijk is (gemeente, Pidpa, Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) of Dienst Integraal Waterbeleid van de provincie Antwerpen (DIW)) en krijgen daardoor soms geen of pas laat reactie op meldingen van problemen. Wanneer er wel wordt ingegrepen, gebeurt dat volgens landbouwers niet altijd op een manier die afgestemd is op hun noden, bijvoorbeeld door niet volledig te ruimen of te maaien, het achterlaten van slib op bemestingsvrije zones of zones waarvoor een beheerovereenkomst werd afgesloten… Ook het beheer achter de stuw, waarbij de doorstroming bij het

openzetten van de stuw gegarandeerd dient te worden, wordt als cruciaal beschouwd. Een stuw is enkel 'regelbaar' als de afvoer van water ook effectief mogelijk blijft.

Hoewel er op verschillende locaties interesse is in het plaatsen van stuwen, botsen landbouwers op **praktische obstakels**. De **administratieve en financiële drempels** zoals vergunningen, machtigingen en subsidieaanvragen worden als zeer complex en tijdsintensief ervaren. VLIF-steun voor niet-productieve investeringen (NPI) bestaat wel, maar is in vele gevallen niet laagdrempelig genoeg of niet toegankelijk (bv. voor niet-actieve landbouwers). Het subsidiebedrag blijkt onvoldoende om de volledige kostprijs van de stuw te dekken. Bovendien is voorfinanciering vereist, wat niet voor elke landbouwer haalbaar is, en zijn herstellingen achteraf niet subsidiabel.

Een bijkomende frustratie is dat landbouwers het gevoel hebben dat zij alle lasten dragen voor een maatregel die voornamelijk ook een **maatschappelijk nut** heeft: stuwen plaatsen op private grachten komt ten goede aan het volledige afstroomgebied, maar de (voor)financiering, administratieve lasten en uitvoering vallen volledig op de schouders van de individuele landbouwer. Daar komt nog bij dat stuwen plaatsen op publieke bovenstroomse waterlopen vandaag sterk bemoeilijk wordt binnen het huidige beleid van DIW, wat het gevoel versterkt dat inspanningen aan landbouwzijde onvoldoende gevolgd worden door structurele ondersteuning.

Kansen

1. **Betrek landbouwers bij beheer en visie op waterlopen en zorg voor duidelijke communicatie en een aanspreekpunt voor grachtenbeheer**
   Landbouwers hebben nood aan helderheid over wie welke grachten beheert, hoe beheerwerken gepland worden en wanneer ze zullen plaatsvinden. Eén aanspreekpunt dat meldingen opvolgt en communicatie verzorgt, met natuurlijk de nodige terreinkennis en opvolging van effectieve uitvoeringen, kan het vertrouwen versterken en samenwerking verbeteren. Zo kan in de toekomst voorkomen worden dat klachten lang blijven aanslepen of onbeantwoord blijven, zodat landbouwers niet blijven zitten met frustraties en er tijdig kan worden overgegaan op het vinden van oplossingen.

   In plaats van een top-downbeheer is er ook behoefte aan betrokkenheid. Landbouwers staan open om mee na te denken over beheerplannen, timing van werken en de plaats van maatregelen. De impact van het waterloopbeheer op landbouwgronden is namelijk erg groot en daarnaast is de kennis bij landbouwers over het watersysteem in en rond hun percelen enorm waardevol door hun jarenlange ervaring op het veld. Deze kennis en ervaring wordt ook vaak van generatie op generatie overgebracht en kan dus zeer nuttig zijn bij het opmaken van beheerplannen. Lokale afstemming verhoogt bovendien de effectiviteit én het draagvlak voor maatregelen.

2. **Vergemakkelijk de administratie en maak vergunningen op private grachten vergunningsvrij (net zoals op publieke grachten).**
   De vergunningsplicht voor stuwen op private grachten wordt als een belangrijke administratieve drempel gezien. De afschaffing van deze vergunningsplicht zou, zoals bij publieke grachten, doorgetrokken moeten worden naar private grachten. Ook bij subsidieaanvragen is vereenvoudiging en begeleiding wenselijk.

3. **Zet in op kennisverspreiding rond werking en beheer van stuwen.**
   Landbouwers hebben vragen bij de werking van regelbare stuwen en hoe dit er in de praktijk aan toegaat, wat de impact is op hun perceel, en hoe ze het beheer zelf kunnen organiseren. Ook aandacht voor mogelijke nadelen zorgt voor realistische verwachtingen en correcte toepassing. Door hier verder op in te zetten, kan het draagvlak onder landbouwers vergroot worden.

4. **Sterkere financiële ondersteuning via VLIF of andere fondsen**

   Het huidige forfaitaire steunbedrag via VLIF NPI-subsidie houdt te weinig rekening met de werkelijke kostprijs en is niet in alle gevallen toegankelijk voor de landbouwer. Een systeem waarbij gewerkt wordt op basis van effectieve facturen of marktconforme vergoedingen zou beter aansluiten bij de praktijk. Voorfinanciering blijft een knelpunt; alternatieve financieringsvormen of voorschotten door lokale besturen of waterloopbeheerders kunnen deze drempels verlagen.

Graskruidenbufferstroken (beheerovereenkomst op maat)

Doelstelling

Bufferstroken langs waterlopen zijn bedoeld om de waterkwaliteit te beschermen door potentiële afspoeling van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen te beperken, en tegelijk de biodiversiteit te verhogen. Klassieke beheerovereenkomsten (BO's) vormen voor sommige landbouwers nog een te hoge drempel en worden nu ook beperkt tot specifieke beheergebieden waarin prioritair wordt ingezet op biodiversiteit. In plaats hiervan werden stroken ter verbetering van de waterkwaliteit in de laagdrempeligere ecoregelingen opgenomen.

Dit is een beleidsmatige keuze geweest in het GLB. Onder ander Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) en Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) stonden in voor de afbakeningen van de beheergebieden, waar de biodiversiteit het meest versterkt kan worden. Waar beheerovereenkomsten van de VLM zich nu dus vooral focussen op biodiversiteit en gepaard gaan met hogere vergoedingen en strengere voorwaarden, richten de ecoregelingen zich eerder op milieuaspecten zoals waterkwaliteit, met lagere vergoedingen en minder strikte voorwaarden, maar voor iedereen toegankelijk. Ecoregelingen bieden echter niet voor elke bedrijfsvoering een waardig alternatief, wat deelname bemoeilijkt.

In het kader van Wimpboeren werd daarom geëxperimenteerd met beheerovereenkomsten op maat, waarbij landbouwers een aangepaste vergoeding krijgen afhankelijk van bepaalde vrijheidsgraden die ze kiezen om aan de slag te gaan met een graskruidenbufferstrook die in hun bedrijfsvoering past. De stroken blijven verboden terrein voor bemesting en gewasbeschermingsmiddelen, maar mogen – tegen een lagere vergoeding – wel tijdelijk gebruikt worden als kopakker of als toegangsweg voor beregening of veldwerkzaamheden. De lengte en breedte zijn variabel met een minimumbreedte van drie meter en een maximumbreedte van 15 meter. De zaadmengsels zijn flexibel en de contractduur is twee jaar en kon over heel het projectgebied worden afgesloten.

Door meer flexibiliteit te hanteren, wordt onderzocht of landbouwers hierdoor sneller geneigd zijn om deze ecologisch waardevolle maatregel te implementeren. Door ervaring op te doen met deze aanpak, kunnen aanbevelingen worden geformuleerd voor het beleid om ecoregelingen en klassieke beheerovereenkomsten in de toekomst al dan niet anders vorm te geven.

Ervaringen en uitdagingen

In 2024–2025 en 2025–2026 zijn binnen het project Wimpboeren zes landbouwers betrokken bij de uitvoering van een ‘beheerovereenkomst op maat’, samen goed voor een oppervlakte van 2,85 ha. Het

natte (na)jaar van 2024 zorgde echter voor weinig enthousiasme voor uitvoering naast de Wimp, aangezien het daar te nat was om bufferstroken in te zaaien.

Een groot deel van de BO's op maat was daardoor een overname van reeds bestaande bufferstroken, aanwezig via een aflopende beheerovereenkomst met VLM. Door de recente verschuiving van focus op biodiversiteit en de bijkomstige afbakening van beheergebieden, waren landbouwers op zoek naar waardige alternatieven om hun bufferstroken te kunnen behouden buiten deze zones. De ecoregelingen lieten met een overgangsperiode op zich wachten en bleken achteraf gezien ook niet voor iedereen een waardig alternatief voor de hoge normen die ze al jarenlang implementeren en de hoge vergoeding die ze hiervoor kregen. Deze stroken hebben we twee jaar kunnen vergoeden via onze beheerovereenkomst op maat, maar nu moeten de landbouwers opnieuw op zoek naar een alternatief. Vele landbouwers geven aan geen waardig alternatief te vinden. Hierdoor zien de landbouwers geen andere optie dan de bufferstroken op te geven, ondanks dat deze al vele jaren deel uitmaakten van hun bedrijfsvoering en het landschap.

Naast deze uitdagingen zijn er ook landbouwers die twijfelachtig zijn om bufferstroken aan te leggen door een stijgend wantrouwen ten opzichte van overheden. Zij hebben schrik voor de manier waarop controles worden uitgevoerd en voor de strenge eisen die worden gesteld waar de landbouwer zelf niet altijd vat op heeft. Er geven landbouwers aan dat bv. wandelaars die, ook na het plaatsen van informatieborden, de bufferstroken betreden om foto's te nemen, om bloemen te plukken of hun honden hierin los te laten lopen. Ook dienen ze de stroken soms (beperkt) passeren met machines om bv. het achterliggende veld te bereiken. Bovendien wordt er ongewild slib op hun bufferstroken achtergelaten wanneer de grachten geruimd worden. Landbouwers hebben schrik dat ze voor deze situaties beboet zouden kunnen worden.

Overheden geven aan dat er geen onnodige sancties gegeven worden. Zo zijn er bij VLM bedrijfsplanners die zorgen voor een zorgvuldige begeleiding op terrein om sancties te vermijden en zijn er bv. geen sancties bij ruiming van waterlopen of bij betreding van landbouwmachines dwars over de strook op eenzelfde plaats. Landbouwers die een BO bij VLM aangaan worden hier duidelijk van op de hoogte gebracht en bij twijfel door de controleurs wordt dan ook eerst in overleg gegaan met de bedrijfsplanner die dan vervolgens in gesprek kan gaan met de landbouwer. VLM geeft aan dat de meerderheid van hun dossiers overwegend in orde zijn. Toch blijft er een algemeen wantrouwen leven bij verschillende landbouwers. Zij geven dan weer aan dat controleurs volgens hen te snel overgaan op beboeten in plaats van in overleg met hen te gaan.

Op het vlak van praktische bewerkingen zijn bufferstroken vaak moeilijk bereikbaar, zeker wanneer ze tussen een waterloop en een perceel liggen. Bomen of boomstronken langs grachten vormen een bijkomende hindernis. Voor sommige landbouwers vormt dit een drempel om effectief aan de slag te gaan, zeker omdat slecht beheer kan leiden tot ongewenste kruidgroei, die vervolgens moeilijk te bestrijden is onder de huidige voorwaarden. Dit alles leidt tot een zekere terughoudendheid, ondanks de ecologische meerwaarde van de maatregel.

Kansen

1. **Ecoregelingen als waardig alternatief? Beheergebieden VLM herzien?**

   Ecoregelingen kunnen enkel slagen als ze voldoende aantrekkelijk zijn voor landbouwers, zowel inhoudelijk als financieel. Momenteel vangen ze het wegvallen van klassieke beheerovereenkomsten van VLM onvoldoende op. Een herziening van de vergoedingstarieven is wenselijk om meer deelname te stimuleren.

   Landbouwers geven bovendien aan dat de onzekerheid van de bedragen die ze uiteindelijk vergoed zullen krijgen, niet aantrekkelijk is om in te stappen bij een ecoregeling. Het is dus belangrijk om vaste bedragen te kunnen afspreken waar landbouwers ook effectief op kunnen rekenen bij uitvoering van de maatregel.

Het wegvallen van de beheerovereenkomsten van VLM voor landbouwers buiten de beheergebieden zorgt voor veel ontevredenheid bij landbouwers die al jaren bufferstroken aan deze voorwaarden hebben liggen en beheren. De Ecoregelingen die dit probleem zouden moeten opvangen, bieden geen waardig alternatief voor deze landbouwers, aangezien hun bedrijfsvoering aangepast is op de strengere beheernormen van de BO's van VLM en de hogere vergoeding hierbij. Deze bufferstroken gaan dan tevergeefs ook vaak verloren uit het landschap, waar ze al deze jaren een vaste waarde boden voor de waterkwaliteit en biodiversiteit.

2. **Vertrouwen en aanspreekpunt**

   Het wantrouwen tegenover handhaving en sancties is groot, los van het feit of deze stellingen gegrond zijn of niet. Dat houdt sommige landbouwers tegen om aan de slag te gaan met beheerovereenkomsten of ecoregelingen voor bufferstroken. Op terrein leeft de angst dat landbouwers beboet kunnen worden voor ruimingen van de waterlopen, passanten die de bufferstroken betreden om bloemen te plukken, voor foto's, of voor beperkte passage van hun machines over de bufferstroken om hun velden te kunnen bewerken. Al lijkt dit absoluut niet overeen te komen met de feitelijke praktijk volgens overheden. Het is dus niet persé een kwestie van effectieve sancties, maar eerder een probleem in vertrouwen hierrond.

   Een vertrouwenspersoon of veldmedewerker zoals de bedrijfsplanners van VLM die vragen beantwoordt en situaties inschat op het terrein kan bijdragen aan een constructievere samenwerking. Het is dan ook belangrijk dat deze vertrouwenspersoon in nauw contact staat met de landbouwer, maar ook de controleur, zodat er niet meteen tot sancties wordt overgegaan en het vertrouwen op terrein wordt opgebouwd. Iemand die dicht bij de landbouwers staat, kan voorkomen dat niet-gegronde informatie de ronde doet en voor argwaan zorgt. Een veldmedewerker of controleur die niet rechtstreeks gebonden is aan de overheid zou hier eventueel ook kunnen zorgen voor een grotere vertrouwensband.

3. **Samenwerking en landschapslinten**

   Er ligt een grote kans in het stimuleren van collectieve aanpak. Wanneer meerdere landbouwers samenwerken, kunnen bufferstroken gekoppeld worden tot een groter, samenhangend geheel, namelijk landschapslinten. Hiervan kan ook het beheer gecentraliseerd worden, dat zorgt ervoor dat problemen zoals bereikbaarheid bij ingesloten stukken wegvallen en zorgt voor een efficiënter en makkelijker beheer. Bovendien leveren de aaneengesloten stroken ook een meerwaarde op het vlak van ecologie.

4. **Ruimte voor meer vrijheidsgraden of experimenteren**

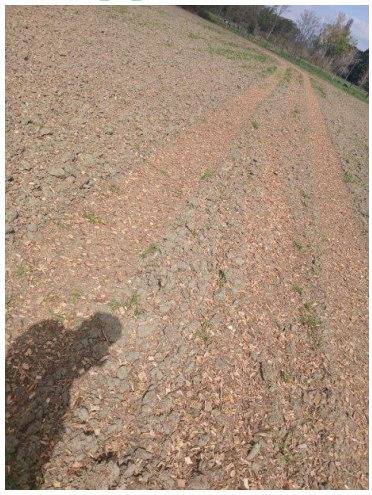
   Landbouwers vragen expliciet om een flexibeler kader. Denk daarbij aan stroken die afgestemd zijn op de gemiddelde afstand tot waterlopen, zonder strenge minimale bemestingsvrije zones. Op de huidige manier gaat er bij sterk meanderende waterlopen door die vaste afstand soms te veel ruimte verloren volgens hen. Meer vrijheid in breedte en zaadmengsel laat toe om beter in te spelen op de bedrijfscontext en verlaagt de drempel tot instap.

   Het huidige regelgevend kader laat weinig ruimte voor lokale proefprojecten. Nochtans zijn net die initiatieven waardevol om beleid te voeden met praktijkervaring. Door binnen afgebakende gebieden tijdelijke uitzonderingen toe te laten, kunnen vernieuwende ideeën getest en geëvalueerd worden. Want ondanks dat er veel initaitieven zoals Water+Land+Schap of andere projectmogelijkheden

bestaan, is er te weinig of vaak geen ruimte om ook los van de wetgeving praktijken uit te kunnen testen.

Oppervlakkig inwerken van houtsnippers

Doelstelling

Het inwerken van houtsnippers in de bodem biedt landbouwers een innovatieve maatregel om bij te dragen aan een klimaatrobuust en duurzaam bodembeheer. Door verhakselde houtsnippers oppervlakkig in de toplaag van de bodem (0–10 cm) in te werken, wordt het gehalte aan **stabiele organische stof** verhoogd. Houtsnippers bevatten namelijk veel koolstofrijk materiaal, dat traag afbreekt en langdurig in de bodem aanwezig blijft.

Dit verhoogde organische stofgehalte zorgt voor een verbeterde **bodemstructuur** en verhoogt het **waterbergend vermogen**, waardoor landbouwgronden beter bestand zijn tegen zowel droogte als intense neerslag. Door deze “sponswerking” kan het water makkelijker infiltreren, wordt het efficiënter vastgehouden en beter verdeeld in de bodem, met positieve gevolgen voor de gewasgroei én het voorkomen van afspoeling en erosie.

De maatregel sluit ook aan bij bredere **klimaatdoelstellingen**. Koolstofopslag in de bodem draagt bij aan klimaatmitigatie. De bodem fungeert immers als een belangrijke koolstofopslagplaats waar koolstof voor lange tijd in wordt vastgelegd. Deze maatregel levert dus voordelen op voor zowel de landbouw als de samenleving als geheel.

Ervaringen en uitdagingen

Bij drie verschillende landbouwers werden houtsnippers geleverd, goed voor zo’n 15 ha. De houtsnippers werden geanalyseerd door de Bodemkundige Dienst van België om ingewerkt te mogen worden op de percelen. Twee landbouwers werkten deze in het voorjaar in, een derde landbouwer werkte de snippers deze zomer in na het oogsten van zijn winterteelten.

Via het project hadden we budget om de houtsnippers aan te kopen, ze in te werken en de snippers te laten analyseren. Wanneer deze kosten voor de landbouwer zelf zouden zijn, zijn deze maatregelen helaas vaak te prijzig om mee aan de slag te gaan. Ook is het soms zoeken naar een lokale verdeler die grote hoeveelheden hout beschikbaar heeft om het duurzame effect te waarborgen.

Kansen

1. **Bekijk kansen voor lokaal houtkantenbeheer samen met landbouwers**

Er is interesse voor het inwerken van houtsnippers en hier verder mee aan de slag te gaan, maar hout aankopen is prijzig voor landbouwers. Dat terwijl er voldoende houtkanten of knotbomen zijn in het landbouwgebied die vaak niet of achterstallig beheerd zijn. Hierin kan gezocht worden naar kansen om een lokaal houtkantbeheer op te zetten met landbouwers en de reststromen te gebruiken als bodemverbeterend middel.

Zo wordt er terug een economische meerwaarde gekoppeld aan het beheer van houtkanten, naast een ecologische meerwaarde. Daarnaast verhoogt een gezamenlijk beheer de efficiëntie en kunnen machines centraal gebruikt worden en kunnen de kosten verdeeld worden. Door landbouwers hier zelf mee aan de slag te laten gaan en het beheer in hun handen te geven, wordt er tegelijk ook draagvlak gecreëerd, waardoor het landschap verder versterkt wordt.

2. **Bekijk kansen voor samenwerking met lokale producenten**
   Naast lokaal houtkantenbeheer door landbouwers zelf, kan ook gekeken worden naar houtkantenbeheer door bv. gemeenten of samenwerkingen met het lokale afvalbeheer zoals Intercommunale van de Ontwikkeling van de Kempen (IOK). Zo wordt er een win-win gecreëerd en blijft de kringloop van het hout lokaal.

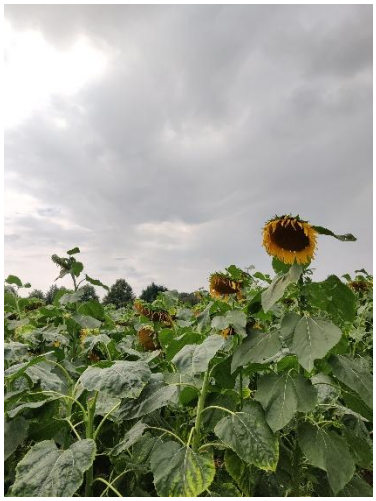
Innovatieve teelten

Landbouwers zijn zoekende naar teelten die goed gedijen in het veranderende klimaat. Klimaatrobuuste teelten zijn gewassen en teeltwijzen die beter bestand zijn tegen de toenemende extremen van het klimaat, zoals droogte, hevige regenval en temperatuurschommelingen. Daarnaast wordt er door het toepassen van deze teelten ingezet op teeltrotatie, het stimuleren van biodiversiteit en het verbeteren van de bodemkwaliteit en waterhuishouding. In theorie zijn deze teelten veelbelovend, maar er is nog onvoldoende praktijkervaring.

In samenwerking met Hooibeekhoeve, het praktijk- en voorlichtingscentrum voor melkveehouderij, voedergewassen en plattelandsontwikkeling in de provincie Antwerpen, en geïnteresseerde landbouwers werden verschillende demonstratievelden aangelegd en opgevolgd. Onder andere de teelt van zonnebloemen, sorghum, maïs-klimboon, voederbieten en combinaties van granen met vlinderbloemigen kwamen aan bod in de verschillende demodagen binnen het project Wimpboeren. Deze demomomenten vormden telkens een ideale gelegenheid om praktijkervaring uit te wisselen, zowel naar de landbouwers toe als tussen landbouwers onderling.

De opgedane ervaringen vormen een waardevolle basis om landbouwers te ondersteunen bij het maken van teeltkeuzes die mogelijk beter bestand zijn tegen klimaatschommelingen.

Zonnebloemen

Theorie

Zonnebloemen kunnen als extra teelt in de rotatie bij melkveehouders dienen. Het heeft veel potentieel als klimaatrobuust gewas, doordat het goed droogte kan verdragen met hun diepe wortelgestel, maar ook een goede opkomst in natte omstandigheden kent. Verder vragen ze minder bemesting en lijkt de voederwaarde veelbelovend. Zeker het vetgehalte kan interessant zijn voor de melkproductie. Bij het oogsten blijft een hoge stoppel achter die de bodem bedekt houdt en voor organische stofopbouw in de bodem kan dienen.

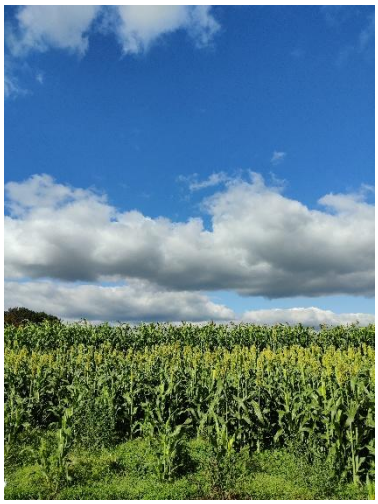
Praktijkervaringen

In 2024 werden de eerste ervaringsvelden aangelegd, gevolgd door proefvelden in 2025 waarin zes rassen werden getest en vergeleken op bemesting, rijafstand en onkruidbestrijding. Tijdens veldbezoeken en demonstraties werd duidelijk dat zonnebloemen potentieel hebben als inkuilbare teelt (in combinatie met mais), mits aandacht voor de juiste oogsttijd en inkuiltechniek.

De ervaringen van deze teelt en hoe deze toe te passen in de bedrijfsvoering werden uitgebreid gedeeld tijdens de demonstratiemomenten en in een reeks filmpjes die op de YouTube-pagina van Hooibeekhoeve te bekijken zijn:

1) Zonnebloemen als voedergewas
2) Inkuilen van zonnebloemen
3) Voederen van zonnebloemen

Sorghum

Theorie

Sorghum vormt een interessante aanvullende teelt binnen de rotatie van melkveehouders. Door zijn diepe en verspreide beworteling wordt deze teelt als klimaatrobuust beschouwd. Bovendien kan dit gewas zijn ontwikkeling pauzeren bij onvoldoende waterbeschikbaarheid, wat het gewas droogtetolerant maakt. Bovendien kent het een hoge efficiëntie in het opnemen van nutriënten. Echter kan de beginontwikkeling traag verlopen en heeft de plant in dit stadium voldoende vocht nodig om te kiemen. De volwassen plant verliest dan weer minder vocht dan bijvoorbeeld maïs dankzij een beschermende waslaag op het blad, een aangepaste bladstand en het vermogen om bloei en pluimvorming uit te stellen bij droogtestress. In het melkveerantsoen levert sorghum vooral structuur, wat gunstig is voor de penswerking en de algehele voederbalans van het dier.

Praktijkervaringen

Binnen het Wimpboeren-gebied werden in 2022, 2024 en 2025 proefvelden met sorghum aangelegd in het kader van het VLAIO-project Farmers' Benefits. Deze velden dienden om ervaring op te doen met verschillende rassen, zaaidichtheden, bandenspanning, zaaibedbereiding en methoden van onkruidbestrijding. De proeven boden waardevolle inzichten, maar brachten ook enkele aandachtspunten aan het licht.

Zo bleek de afrijping van het gewas – en daarmee samenhangend de opbrengstzekerheid – sterk afhankelijk van het zaaitijdstip. Door de zeer late zaai in 2024 door extreem langdurige natte omstandigheden kwam de vorming van pluimen en graan nauwelijks op gang, wat ertoe leidde dat het gewas niet kon afrijpen. De ongelijke opkomst en stand van het gewas resulteerden in sterk uiteenlopende opbrengstresultaten binnen dezelfde behandelingen. Door deze grote spreiding was het niet mogelijk om duidelijke verschillen aan te wijzen tussen de geteste rassen of types sorghum. Ook de variatie in bandendruk en zaaidichtheid gaf geen eenduidig effect op opbrengst of drogestofgehalte.

Daarbij bleef de onkruidbehandeling een belangrijk knelpunt. De trage jeugdgroei van sorghum maakt de plant kwetsbaar voor concurrentie, terwijl de erkende middelen beperkt zijn en de chemische behandelingen soms schade aan het gewas veroorzaken. Alternatieven zoals mechanische onkruidbestrijding vragen om aangepaste zaaiafstanden en technieken.

De ervaringen met deze teelt werden in 2022 en 2024 uitgebreid toegelicht tijdens de demonstratiemomenten binnen het project Wimpboeren. Meer informatie werd gedeeld via factsheets te vinden op de website van LCV vzw:

- https://www.lcvvzw.be/wp-content/uploads/2024/10/E2024_13-handout-sorghum-maisboon.pdf

Maïs – klimboon

Theorie

De mengteelt van maïs met klimboon wordt verkend als een veelbelovende teeltoptie binnen de melkveehouderij. Door bonen toe te voegen aan de klassieke maïsteelt, wordt niet alleen extra eiwit aangebracht in het rantsoen, maar kan dankzij de stikstofbindende eigenschappen van de boon ook de bemestingsbehoefte verlaagd worden. De bonenplant zorgt bovendien voor een betere bodembedekking, wat gunstig kan zijn voor vochtbehoud en de onderdrukking van onkruiden. De mengteelt is dus veelbelovend op het vlak van eiwitvoorziening, stikstofefficiëntie en bodemgezondheid, maar ook op het vlak van biodiversiteit kan de vlinderbloemige bonenplant een meerwaarde bieden.

De teelt vereist een goede afstemming van de gebruikte rassen: maïs en boon moeten samen kunnen groeien én geoogst worden, want ze worden gelijktijdig gehakseld en ingekuild. De bonen zijn bovendien vorstgevoelig, waardoor de zaai pas na de ijsheiligen, midden mei, plaatsvindt. Tegelijk vragen beperkte mogelijkheden voor onkruidbestrijding bij deze mengteelt en de nood aan een nauwkeurige rassenkeuze om aandacht en ervaring.

Praktijkervaringen

In het kader van het VLAIO-project *Farmers' Benefits* werden in 2024 en 2025 proefvelden met de mengteelt maïs-klimboon aangelegd op verschillende locaties. Deze werden opgezet om te experimenteren met zaaidichtheden en methoden van onkruidbestrijding. Binnen Wimpboeren werd hier een demonstratie georganiseerd om de ervaringen te delen.

Door de extreem late zaai in 2024 slaagde de maïs er niet in om kolven met graan te vormen, en de bonen ontwikkelden geen peulen. Het gewas kon bijgevolg niet volledig afrijpen en werd uiteindelijk geoogst bij een zeer laag drogestofpercentage. Dit had uiteraard een negatieve impact op de opbrengst en de kwaliteit

van het ruwvoer. Toch leverden de veldproeven bruikbare inzichten op. De hoogste opbrengst en het beste drogestofpercentage werden behaald bij 125.000 zaden per hectare, terwijl een lagere zaaidichtheid van 105.000 zaden/ha duidelijk minder goed presteerde.

De onkruidbehandeling bleef een aandachtspunt. Hoewel de bonen voor enige bodembedekking zorgden, was het verband tussen onkruiddruk en opbrengst niet eenduidig. Daarnaast benadrukten de veldresultaten het belang van een goede rassenkeuze. Zonder optimale afstemming tussen de maïs- en bonenrassen – bijvoorbeeld op het vlak van groeiduur, hoogte en ontwikkelingstempo – is het risico op asynchrone afrijping en opbrengstverliezen groot.

De ervaringen met deze teelt werden uitgebreid toegelicht tijdens de demonstratiemomenten binnen het project Wimpboeren. Meer informatie werd gedeeld via factsheets te vinden op de website van LCV vzw: https://www.lcvvzw.be/wp-content/uploads/2024/10/E2024_13-handout-sorghum-maisboon.pdf (vanaf p. 4)

Voederbieten

Theorie

De teelt van voederbieten is niet nieuw in deze streken, maar de (klimaat)robuuste teelt verloor interesse gedurende de tweede helft van de vorige eeuw. De laatste jaren is de teelt terug aan een opmars bezig. Gelukkig, want voederbieten zijn zeer geschikt als component in de teeltrotatie van melkveehouders. Dankzij hun lange groeiseizoen, hoge nutriëntopname en robuustheid tegen klimaatschommelingen bieden ze vele voordelen. Ze kunnen geteeld worden op vrijwel alle bodemtypes en stellen weinig eisen aan de voorvrucht, al is een vruchtwisselingscyclus van minstens één op vier aanbevolen voor de voederbieten. De bewaring kan vers of ingekuild, al dan niet in combinatie met andere voedermiddelen zoals maïs of perspulp. Als smakelijk en energierijk ruwvoer dragen voederbieten bij aan een goede melkproductie en voederopname.

Toch zijn er enkele aandachtspunten, zoals onkruidbeheersing, ziektegevoeligheid (bv. *Rhizoctonia*) en het risico op pensverzuring bij overmatige opname in het rantsoen. Bovendien moeten de weersomstandigheden goed zitten om de bieten te kunnen oogsten.

Praktijkervaringen

In 2024 werd in het gebied Wimpboeren een rassenproef aangelegd in het kader van het demonstratieproject *Voederbieten, een oud maar (klimaat)robuust gewas*. In deze proef werden verschillende rassen met elkaar vergeleken op het vlak van schietgevoeligheid, ziektegevoeligheid en de

tolerantie voor *Rhizoctonia*, opbrengst, stabiliteit en robuustheid van het gewas. Er werden zichtbare verschillen waargenomen op het vlak van ziektebeelden en ook het droge stofgehalte varieerde sterk tussen enkele rassen.

De raskeuze is uiteraard verschillend per landbouwer naargelang de bedrijfsvoering. Zo moeten de prijs en beschikbaarheid overwogen worden, of de bieten vers of ingekuild zullen gebruikt worden en of deze verkocht of voor eigen gebruik zullen dienen.

Verschillende landbouwers kwamen aandachtig kijken en luisteren naar de verschillen tussen de rassen op een demonstratienamiddag in het project Wimpboeren. Alle informatie hierover werd gedeeld via factsheets te vinden op de website van LCV vzw: https://www.lcvvzw.be/wp-content/uploads/2025/06/demo-voederbieten-A4-handouts_compressed.pdf

Granen in combinatie (met vlinderbloemigen)

Theorie

Mengteelten van granen met vlinderbloemigen bieden een interessante piste voor melkveehouders die op zoek zijn naar klimaatrobuuste rotatiegewassen met ecologische meerwaarde. Verschillende mengsels zijn mogelijk met een of meer graansoorten (zoals gerst, haver, rogge) en vlinderbloemigen (bijv. erwt, wikke, lupine). Deze combinatieteelten kunnen ingezet worden als extra teelt in het bouwplan, waarbij ze bijdragen aan de opbouw van organische stof en een verbeterde bodemstructuur. Doordat vlinderbloemigen stikstof binden, is de bemestingsbehoefte van deze teelten beperkt en doordat ze in het najaar worden ingezaaid, is er een goede benutting van neerslag in de winter. Bovendien wordt het risico gespreid door in te zetten op een combinatie van planten.

In het rantsoen leveren deze mengsels goede structuur en dragen ze bij aan een gevarieerde voederbasis en goede pensgezondheid. De precieze samenstelling van het mengsel heeft echter een grote invloed op de uiteindelijke voederwaarde. Het oogsttijdstip speelt ook een cruciale rol. Wordt te laat geoogst, dan neemt het droge-stofgehalte snel toe en daalt de voederwaarde. Daarnaast is het gewas niet altijd makkelijk te oogsten. Een correcte afstemming tussen mengselkeuze, oogstmoment en manier van oogsten is dus essentieel voor een optimaal eindresultaat.

Praktijkervaringen

Een overzicht van de mengsels die ingezaaid zijn, werd gemaakt in een video. Deze is beschikbaar via YouTube: https://youtu.be/PM62G2nwZKs

Conclusie

De praktijkervaringen binnen het Wimpboeren-project tonen duidelijk aan dat landbouwers bereid zijn om maatregelen te nemen die bijdragen aan klimaatrobuuste landbouw en waterbewust ondernemen. Ze erkennen de noodzaak en zien vaak ook de meerwaarde van ingrepen zoals stuwen, peilgestuurde drainage, bufferstroken, innovatieve teelten of bodemverrijking. Tegelijk blijkt dat deze bereidheid regelmatig botst op praktische drempels: een gebrek aan een duidelijk en consistent beleidskader, complexe administratieve procedures, onvoldoende financiële ondersteuning en een gebrek aan begeleiding op het terrein.

Veel landbouwers voelen zich bovendien onvoldoende gehoord en gesteund in hun inspanningen, ondanks dat de maatregelen die zij nemen ook een breder maatschappelijk belang dienen. Dit leidt tot frustratie en terughoudendheid. Er is nood aan een aanpak die vertrekt vanuit vertrouwen en samenwerking, met ruimte voor maatwerk, experimenteerruimte en heldere communicatie.

Willen we de omslag naar een klimaatrobuuste landbouw in stroomgebieden zoals dat van de Wimp écht realiseren, dan is het essentieel om landbouwers hierin actief en structureel te ondersteunen door mensen die samen met hen op terrein gaan. Dit vraagt om een duidelijk wettelijk en beleidsmatig kader, voldoende middelen, vereenvoudigde procedures en betrokken terreinbegeleiding.

Contactgegevens

Voor meer informatie of vragen kan u terecht bij onderstaande contactpersonen.

Boerennatuur Vlaanderen

Diestsevest 40, 3000 Leuven
016 28 64 64
info@boerennatuur.be
www.boerennatuur.be

Contactpersoon:
Fleur van Lieshout
fleur.van.lieshout@boerennatuur.be

Hooibeekhoeve

Hooibeeksedijk, 2440 Geel
014 85 27 07
hooibeekhoeve@provincieantwerpen.be
https://www.provincieantwerpen.be/aanbod/dese/hooibeekhoeve/hooibeekhoeve.html

Contactpersonen:
Katrien Geudens
katrien.geudens@provincieantwerpen.be

Gert Van de Ven
gert.vandeven@provincieantwerpen.be